

กุมารโรวินิตติตูกาโม อรุจิยา คจฺจนโตะ ตถาคตคารเวน “ปตฺตํ ฅณฺหธาติ วตฺตํ น สกฺโกติ, “อิธ ฅณฺหิสฺสตี, เอตฺถ ฅณฺหิสฺสตีติ จินฺเตนโตะ คจฺจติ ฯ

อ. พระกุมาร เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเสด็จกลับ (เป็น) เสด็จไปอยู่ ด้วยความไม่ชอบพระทัย ย่อมไม่ทรงอาจ เพื่ออันกราบทูลว่า “(อ. พระองค์) ขอจงทรงรับ ซึ่งบาตร” ดังนี้ ด้วยความเคารพในพระตถาคต ดำริอยู่ ว่า “(อ. พระศาสดา) จักทรงรับ (ในที่) นี้, (อ. พระศาสดา) จักทรงรับ (ในที่) นั้น” ดังนี้ ย่อมเสด็จไป ฯ

ตสฺมี ขณฺเณ อญฺญา อิตฺถิโย ตํ ทิสฺวา ชนปทกฺลยาณิยา อาจิฺกุขิสฺสุ “อฺยุเย (P107) ภควา นนฺทกุมารํ คเหตฺวา คโตะ, ตุมฺเหติ ตํ วินา กริสฺสตีติ ฯ

ในขณะ นั้น อ. ญิง ท. เหล่าอื่น เห็นแล้ว (ซึ่งพระกุมารพระนามว่านันทะ) นั้น บอกแล้ว แก่พระนางชนบทกัลยาณี ว่า “ข้าแต่พระแม่เจ้า อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพาเอาแล้ว ซึ่งพระกุมารพระนามว่านันทะ เสด็จไปแล้ว จักกระทำ (ซึ่งพระกุมารพระนามว่านันทะ) นั้น ให้เว้น จากพระองค์” ดังนี้ ฯ

สาปฺปี ตํ สุตฺวา อุทกพินฺทุทิ ปคฺสมรณเตหฺเว อทฺตลฺลิตฺติเตหิ เกสฺสทิ เวเคน ฅนฺตฺวา “ตฺวํ ฆโ อฺยุยฺยปฺตฺต อาคจฺเญยาสีตี อาห ฯ

(อ. พระนางชนบทกัลยาณี) แม่นั้น ทรงสดับแล้ว (ซึ่งคำ) นั้น มีหยาตแห่งน้ำ ท. อันไหลออกอยู่นั้นเทียว, มีผม ท. อันอันตนเกล้าแล้วด้วยทั้งกิ่ง เสด็จไปแล้ว โดยเร็ว กราบทูลแล้ว ว่า “ข้าแต่พระลูกเจ้า (อ. พระองค์) พึงเสด็จมา ด่วนแล” ดังนี้ ฯ

ตํ ตสฺสา วจฺนํ ตสฺส ททเย ติริยํ ปตฺติตฺวา วีย จิตํ ฯ

อ. คำ (ของพระนางชนบทกัลยาณี) นั้น นั้น ราวกะว่าตกไปแล้ว ขวาง ตั้งอยู่แล้ว ในพระทัย (ของพระกุมารพระนามว่านันทะ) นั้น ฯ

สตุถาปิสฺส หตฺถโต ปตฺตํ อคฺคณฺหิตฺวาว ตํ วิหารํ เนตฺวา “ปพฺพชิสฺสสิ นนฺทาติ อาห ฯ

แม้ อ. พระศาสดา ไม่ทรงรับแล้วเทียว ซึ่งบาตร จากพระหัตถ์ (ของพระกุมารพระนามว่านันทะ) นั้น ทรงนำไปแล้ว (ซึ่งพระกุมารพระนามว่านันทะ) นั้น สู่วิหาร ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนนันทะ (อ. เธอ) จักบวช หรือ” ดังนี้ ฯ

โส พุทฺธคารเวน “น ปพฺพชิสฺสามีติ อวตฺวา “อาม ภนฺเต ปพฺพชิสฺสามีติ อาห ฯ

(อ. พระกุมารพระนามว่านันทะ) นั้น ไม่กราบทูลแล้ว ว่า “(อ. ข้าพระองค์) จักไม่บวช” ดังนี้ กราบทูลแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าข้า, (อ. ข้าพระองค์) จักบวช” ดังนี้ ด้วยความเคารพในพระพุทธรเจ้า ฯ

สตุถา “เตนฺหิ ภิกฺขเว นนฺทํ ปพฺพาเซธาติ อาห ฯ

อ. พระศาสดา ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนภิกษุ ท. ถ้าอย่างนั้น (อ. เธอ ท.) ยังนันทะ จงให้บวช” ดังนี้ ฯ

สตถา กปิลวตฺตปุริ คนฺตวา ตตฺยทิวเส นนฺทํ ปพฺพาเชสิ ฯ

อ. พระคาสดา เสด็จไปแล้ว สู้บุรีชื่อว่ากปิลพัสดุ์ ทรงยังพระกุมารพระนามว่านันทะ ให้ผนวชแล้ว ในวันที่สาม ฯ

สตตฺตเม ทิวเส ราหุลมาตา กุมารํ อลงฺกิริตฺวา ภควโต สนฺติกํ เปสสิ “ปสฺส ตาตฺ เอตํ วิสฺตีสทฺสสมณฺณปริวตฺตํ
สฺวณฺณวณฺณํ พุทฺธมรฺฐปวณฺณํ สมณํ, อยฺยนเต ปิตา, เอตสฺส ตว ปิตุโน ชาตกาเล มหนฺตา นิธิกฺุมภีโย อเหตุํ,
ตสฺส นิทฺขมนนกาลโต ปฏฺจาย น ปสฺสामी, คจฺฉ นํ ทายชฺชํ ยาจาหิ ‘อหํ ตาตฺ กุมารโ, อภิเสกํ ปตฺวา จกฺกาวตฺติ
ภวิสฺสामी, ธเนน เม อตฺถิ, ธนํ เม เทหิ, สามีโก หิ ปุตฺโต ปิตุ สนฺตกสฺสาติ ฯ

ในวัน ที่เจ็ด อ. พระมารดาของพระราหุล ทรงประดับแล้ว ซึ่งพระกุมาร ทรงส่งไปแล้ว สู้สำนัก ของพระผู้มีพระภาคเจ้า
(ด้วยพระดำรัส) ว่า “ดูก่อนพ่อ (อ. เจ้า) จงดู ซึ่งพระสมณะ นั้น ผู้อันสมณะมีพินัยสืบเป็นประมาณแวดล้อมแล้ว ผู้มี
วรรณะเพียงดั่งวรรณะแห่งทอง ผู้มีวรรณะแห่งพระรูปเพียงดั่งวรรณะแห่งพรหม, (อ. สมณะ) นี้ เป็นพระบิดา ของเจ้า
(ย่อมเป็น), อ. หม่อมแห่งขุมทรัพย์ ท. อันใหญ่ ได้มีแล้ว ในกาลแห่งพระบิดา ของเจ้า นั้น ประสูติแล้ว, (อ. เรา) ย่อมไม่
เห็น จำเดิม แต่กาลเป็นที่เสด็จออกไป (แห่งพระบิดา ของเจ้า) นั้น, (อ. เจ้า) จงไป, (อ. เจ้า) จงทูลขอ ซึ่งความเป็นแห่ง
ทายาท (กะพระบิดา) นั้นว่า ‘ข้าแต่เสด็จพ่อ อ. หม่อมฉัน เป็นพระกุมาร (ย่อมเป็น), (อ. หม่อมฉัน) ถึงแล้ว ซึ่งการอภิเษก
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ จักเป็น, อ. ความต้องการ ด้วยทรัพย์ (มีอยู่) แก่หม่อมฉัน, (อ. พระองค์) ขอจงประทาน ซึ่งทรัพย์
แก่หม่อมฉัน, เพราะว่า อ. บุตร เป็นเจ้าของ แห่งทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ แห่งบิดา (ย่อมเป็น)’ (ดังนี้)” ดังนี้ ฯ

กุมารโ ภควโต สนฺติกํ คนฺตวา วนฺทิตฺวา ปิตฺติเนหํ ปฏฺฐิลิตฺวา หฏฺฐจตุฏฺฐโ “สุชา เต สมณฺณ ฉายาติ วตฺวา อณฺณปิ
พหุํ อตฺตโน อนฺรูปํ วทฺนโต อญฺจาสิ ฯ

อ. พระกุมาร เสด็จไปแล้ว สู้สำนัก ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแล้ว กลับได้แล้ว ซึ่งความรักในพระบิดา เป็นผู้
ทั้งร่าเริงแล้วทั้งยินดีแล้ว (เป็น) (กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระสมณะ อ. พระฉายา ของพระองค์ เป็นสุข (ย่อมเป็น)” ดังนี้
ได้ประทับยืนตรัสอยู่แล้ว (ซึ่งคำ) อันสมควร แก่ตน อันมาก แม้อื่น ฯ

ภควา กตฺมาตฺตกิจฺโจ อนฺโมหนํ กตฺวา อญฺจายาสนา ปกฺกามิ ฯ

อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้มีกิจด้วยภัตอันทรงกระทำแล้ว ทรงกระทำแล้ว ซึ่งการอนุโมทนา เสด็จลุกขึ้นแล้ว จากอาสนะ
เสด็จหลีกไปแล้ว ฯ

กุมารโปิ “ทายชฺชํ เม สมณฺ เทหิ, ทายชฺชํ เม สมณฺ เทหิตฺติ ภควนฺตํ อนฺุพนฺธิ ฯ

แม่ อ. พระกุมาร (กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระสมณะ (อ. พระองค์) ขอจงประทาน ซึ่งความเป็นแห่งทายาท แก่หม่อม
ฉัน, ข้าแต่พระสมณะ (อ. พระองค์) ขอจงประทาน ซึ่งความเป็นแห่งทายาท แก่หม่อมฉัน” ดังนี้ ติดตามแล้ว ซึ่งพระผู้มี
พระภาคเจ้า ฯ

(P108) ภควาปิ กุมารํ น นินฺตดาเปสิ ฯ

แม่ อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยังพระกุมาร ไม่ให้เสด็จกลับแล้ว ฯ

ปรีชโนปี ภควตา สทุธิ คจจนตุํ นีวตเตตุํ นาสกฺขิ ฯ

แม่ อ. ชนผู้เป็นบริวาร ไม่ได้ आजแล้ว เพื่ออัน (ยังพระกุมาร) ผู้เสด็จไปอยู่ กับ ด้วยพระผู้มีพระภาคเจ้า ให้เสด็จกลับ ฯ

อิติ โส ภควตา สทุธิ อารามเมว อคมาสิ ฯ

(อ. พระกุมาร) นั้น ได้เสด็จไปแล้ว สู่อาราม กับ ด้วยพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเทียว ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ตโต ภควา จินฺตสิ “ยํ อयํ ปีตุ สนฺตํ ฐนํ อิจฺฉติ, ตํ วัฏฏานุคตํ สวิฆาตํ; ทนฺทสฺส โปธิมฺมูเล มยา ปฏฺฐิตุํ สตฺตวริํ อริยธฺมํ เทมิ, โลกุตฺตรทายชฺชสฺส นํ สามิกํ กโรมีติ ฯ”

ในลำดับนั้น อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงดำริแล้ว ว่า “(อ. กุมาร) นี้ ย่อมปรารถนา ซึ่งทรัพย์ อันเป็นของมีอยู่ แห่งบิดา ใด, (อ. ทรัพย์) นั้น เป็นทรัพย์ไปตามแล้วซึ่งวัฏฏะ เป็นทรัพย์เป็นไปกับด้วยความคับแคบ (ย่อมเป็น), เอาเถิด (อ. เรา) จะให้ ซึ่งทรัพย์อันประเสริฐ อันมีอย่างเจิด อันอันเราได้เฉพาะแล้ว ที่โคนแห่งต้นโพธิ์ (แก่กุมาร) นั้น, (อ. เรา) จะกระทำ (ซึ่งพระกุมาร) นั้น ให้เป็นเจ้าของ แห่งความเป็นแห่งทายาทอันเป็นโลกุตระ” ดังนี้ ฯ

อถปิ ภควา อายสฺมนตุํ สารีปุตฺตํ อามนฺตสิ “เตนहि ตวํ สารีปุตฺต ราหุลกุมารํ ปพฺพาเซหิติ ฯ”

ครั้งนั้นแล อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสเรียกมาแล้ว ซึ่งพระสารีบุตร ผู้มีอายุ (ด้วยพระดำรัส) ว่า “ดูก่อนสารีบุตร ถ้าอย่างนั้น อ. เธอ ยังกุมารชื่อว่าราหุล จงให้บวช” ดังนี้ ฯ

เถโร ตํ ปพฺพาเซสิ ฯ

อ. พระเถระ (ยังกุมารชื่อว่าราหุล) นั้น ให้ผนวชแล้ว ฯ

ปพฺพชิตฺเต ปน กุมาร, รมโธ ตํ สุตฺวา อธิมตฺตํ ทุกฺขํ อุปฺปชฺชติ ฯ

ก็ ครั้นเมื่อพระกุมาร ผนวชแล้ว, อ. ความทุกข์ อันมีประมาณยิ่ง เกิดขึ้นแล้ว แก่พระราชชา เพราะทรงสดับ (ซึ่งข่าวสาส์น) นั้น ฯ

ตํ อธิวเสตุํ อสฺสโกนฺโต ภควโต สนฺตํ ญานฺตฺวา ปฏฺฐินิเวเทว “สาธุ ภนฺเต อยุยา มาตาปิตุหิ อนนฺนุญฺจาตํ ปุตฺตํ น ปพฺพาเซยฺยุนฺติ วรํ ยาจิ ฯ”

(อ. พระราชา นั้น) ไม่ทรงอาจอยู่ เพื่ออัน (ยังความทุกข์) นั้น ให้อยู่ทับ เสด็จไปแล้ว สู่สำนัก ของพระผู้มีพระภาคเจ้า (ยังพระผู้มีพระภาคเจ้า) ให้ทรงทราบเฉพาะแล้ว ทูลขอแล้ว ซึ่งพระพร ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ดั่งหม่อมฉันทูลขอโรกาส อ. พระผู้เป็นเจ้า ท. ไม่พึงยังบุตร ผู้อันมารดาและบิดา ท. ไม่อนุญาติแล้วให้บวช” ดังนี้ ฯ

ภควา ตสฺส ตํ วรํ ทฺววา, ปุเนกทิวสํ ราชนิเวสเน กตปาตราโส, เอกมนฺตุํ นิสินฺเนน รมฺยา “ภนฺเต ตุมหากํ ทุกฺกการิกกาเล เอกา เทวตา มํ อุปสงฺกมิตฺวา ‘ปุตฺโต เต กาลกโตติ อาห, อหํ ตสฺสา วจนํ อสฺสททฺหนฺโต ‘น มยหํ ปุตฺโต โพธิ์ อุปฺปตฺวา กาลํ กโรตฺติ ตํ ปฏฺฐิกฺขิณฺติ วุตฺเต, ‘อิทานิ มหาราช ก็ สทฺทหิสฺสธ; ปุพฺเพปิ, อญฺจิ

กานี ตูยห์ ทสฺเสตฺวา ‘ปฺตุโต เต มโตติ วุตฺเต, น สหฺพหิตฺถาติ, อิมิสฺสา อตฺตูปฺปตฺติยา มหามฺมปาลชาตกํ กเถ
ลึ ฯ

อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทานแล้ว ซึ่งพระพร นั้น (แก่พระราชา) นั้น, ผู้มีพระกระยาหารอันบุคคลพึงกินในเวลาเช้าอัน
ทรงกระทำแล้ว ในพระราชานิเวศน์ ในวันหนึ่ง อีก, (ครั้นเมื่อพระดำรัส) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. เทวดา ตนหนึ่ง เข้า
ไปหาแล้ว ซึ่งหม่อมฉัน กล่าวแล้ว ว่า ‘อ. พระโอรส ของพระองค์ เป็นผู้มีการละอันกระทำแล้ว (ยอมเป็น)’ ดังนี้ ในกาล
แห่งพระองค์ ทรงประกอบแล้วด้วยการกระทำซึ่งกรรมอันบุคคลกระทำได้โดยยาก, อ. หม่อมฉัน ไม่เชื่ออยู่ ซึ่งคำ (ของ
เทวดา) นั้น ห้ามแล้ว (ซึ่งเทวดา) นั้น ว่า ‘อ. บุตร ของข้าพเจ้า ไม่บรรลุลแล้ว (ซึ่งญาณ) เป็นเครื่องตรัสรู้ ย่อมกระทำ ซึ่ง
การละ หามิได้’ ดังนี้” ดังนี้ อันพระราชา ผู้ประทับนั่งแล้ว ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง กราบทูลแล้ว, (ตรัสแล้ว) ว่า “ดูก่อน
มหาบัณฑิต ในกาลนี้ (อ. พระองค์) จักทรงเชื่อ อย่างไร, (ครั้นเมื่อคำ) ว่า ‘อ. พระโอรส ของพระองค์ สิ้นพระชนม์แล้ว’
ดังนี้ (อันพราหมณ์) แสดงแล้ว ซึ่งกระดุก ท. แก่พระองค์ กราบทูลแล้ว, อ. พระองค์ ไม่ทรงเชื่อแล้ว แม้ในกาลก่อน”
ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งมหาธรรมปาลชาตก ในเพราะความเกิดขึ้นแห่งเนื้อความ นี้ ฯ

กถาปริโยสานเ ราชา อนาคามิผล ปตฺติภูจฺหิ ฯ

ในกาลเป็นที่สุดลงรอบแห่งวาทเป็นเครื่องกล่าว อ. พระราชา ทรงตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในอนาคามิผล ฯ

อิตฺติ (P109) ภควา ปิตฺรํ ตีสุ ฌลฺลํ ปตฺติภูจาเปตฺวา ภิกฺขุสงฺฆมปริวุตฺโต ปุณฺหว ราชคหํ คณฺตุวา ตโต อนาถปิณฺธุ
เกน สวตฺถึ อากมนตฺถาย คหิตปฏฺวิโณ, นิฏฺฐิตฺเต เขตฺตวณฺมทวihar, ตตฺถ คณฺตุวา วาสํ กปฺเปลึ ฯ

อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยังพระบิดา ให้ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในผล ท. สาม ด้วยประการฉะนี้ ผู้อันหมู่แห่งภิกษุแวดล้อม
แล้ว เสด็จไปแล้ว สู่พระนครชื่อว่าราชคฤห์ อีกนั่นเทียว ผู้มีปัญญานันตรายซึ่งชื่อว่าอนาถปิณฑิกรับเอาแล้ว เพื่อ
ประโยชน์แก่การเสด็จมา สู่พระนครชื่อว่าสวตถิ (จากพระนครชื่อว่าราชคฤห์) นั้น ครั้นเมื่อมหาวิหารชื่อว่าเชตวัน สำเร็จ
แล้ว, เสด็จไปแล้ว ทรงสำเร็จแล้ว ซึ่งการประทับอยู่ (ในมหาวิหารชื่อว่าเชตวัน) นั้น ฯ